

Farzaliyev proti Ázerbájdžánu, rozsudek ze dne 28. 5. 2020 - K presumpci nevinny při formulaci závěrů obsažených v civilním rozhodnutí následujícím po zastavení trestního řízení

Stěžovatel: Farzaliyev

Žalovaný stát: Ázerbájdžán

Číslo stížnosti: 29620/07

Datum: 28.05.2020

Článek Úmluvy: čl. 6 odst. 1 a 2

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: odůvodnění, presumpce nevinny, spravedlivý proces

Český právní řád: čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod
§ 157 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
§ 2 odst. 2 a § 125 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

Významnost: 1

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 1/2021

Farzaliyev proti Ázerbájdžánu, rozsudek ze dne 28. 5. 2020

K presumpci nevinny při formulaci závěrů obsažených v civilním rozhodnutí následujícím po zastavení trestního řízení

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí Soudu z hlediska výkladu čl. 6 odst. 1 Úmluvy navazuje na jeho předchozí judikaturu zdůrazňující, že Úmluva garantuje práva praktická a účinná, což vyžaduje, aby vnitrostátní soudy žádosti a připomínky procesních stran řádně přezkoumaly (Carmen Saliba proti Maltě, č. 24221/13, rozsudek ze dne 29. 11. 2016). Právo obviněného je porušeno, pokud v odůvodnění rozhodnutí soudu nenalezne konkrétní a výslovnou odpověď na námitky, které jsou zásadní pro výsledek řízení [Moreira Ferreira proti Portugalsku (č. 2), č. 19867/12, rozsudek ze dne 11. 7. 2017, a další]. Porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces proto Soud shledal v tom, že vnitrostátní soudy nikterak nevypořádaly jeho námitky vůči tomu, že nárok, o němž měl jednat soud

trestní, projednal soud civilní. S ohledem na odlišně upravené lhůty promlčení nároku pro tato (civilní a trestní) řízení byly námitky stěžovatele Soudem shledány potenciálně rozhodujícími pro výsledek řízení, což ve spojení se zjištěním o absenci adekvátní reakce vnitrostátních soudů na ně zakládá porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Rozhodnutí je zajímavé z pohledu čl. 6 odst. 2 Úmluvy, neboť v něm Soud v návaznosti na jeho předcházející judikaturu (Allen proti Spojenému království, č. 25424/09, rozsudek ze dne 12. 7. 2013, a další) dospěl k závěru o jeho použitelnosti ve věci stěžovatele, ač vůči němu nikdy trestní stíhání zahájeno nebylo a formálně se tudíž nikdy nestal osobou obviněnou z trestného činu. Soud vyšel jednak z toho, že v rozhodnutí o zahájení úkonů trestního řízení byl stěžovatel označen za jednoho z hlavních podezřelých, a přestože jej úřady hodlaly vyslechnout v procesním postavení svědka, zřetelně s podezřením, že spáchal označené trestné činy, a jednak z poznatku, že státní zastupitelství vzneslo u civilního soudu nárok, který mohl být uplatněn jen vůči osobě obviněné. Civilní řízení bylo spojeno se zastaveným trestním řízením i proto, že státní zastupitelství uplatňovaný nárok postavilo na důkazech shromážděných v průběhu vyšetřování a soudu navrhlo, aby stěžovateli uložil „zpronevěru“ státu nahradit.

Protože podle judikatury Soudu dochází k porušení presumpce nevinny tehdy, pokud soudní rozhodnutí, jež se příslušné osoby týká, vyjadřuje názor, že je vinna předtím, než je její vina zákonným způsobem prokázána, shledal toto porušení Soud i v případě stěžovatele, a to vzhledem k formulacím užitým civilním soudem v jeho rozhodnutí. Soud již dříve ve svých rozhodnutích (Flechner proti Německu, č. 61985/12, rozsudek ze dne 3. 10. 2019, a další) vyjádřil, že zvláště pečlivě by měla být formulována odůvodnění rozsudků civilních soudů po zastavení trestního stíhání dotyčné osoby. V posuzované věci civilní soud ve svém rozsudku uvedl, že přisouzená částka byla „zpronevěřena“ a přestože byli obvinění zbaveni trestní odpovědnosti zastavením trestního řízení z důvodu uplynutí promlčecí doby, „škoda způsobená tímto trestným činem“ nebyla nahrazena. Tyto formulace podle Soudu odrážely jednoznačný názor, že byl spáchán trestný čin a že jím byl stěžovatel vinen. Vyslovil proto porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy.

Publikace tohoto rozhodnutí Soudu má za cíl znovu upozornit české soudy na potřebu náležitého odůvodnění jejich rozhodnutí, a to jednak z hlediska reakce na zásadní námitky, které v řízení procesní strana uplatní (čl. 6 odst. 1 Úmluvy), jednak z hlediska respektování zásady presumpce nevinny (čl. 6 odst. 2 Úmluvy) při formulaci závěrů v rozhodnutích, jimiž se neřeší otázka viny dotyčné osoby. K porušení citovaného článku Úmluvy totiž může dojít nejen nevhodnými a zásadu presumpce nevinny porušujícími formulacemi užitými v rozhodnutí vydaném trestním soudem (například v samostatně vedeném řízení vůči jiným osobám na činu participujícím - viz Januškevičiene proti Litvě, č. 69717/14, rozsudek ze dne 3. 9. 2019), ale jak plyne z rozhodnutí předkládaného i obdobnými formulacemi užitými soudem civilním v řízení, jež má souvislost s řízením trestním.

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel byl v 90. letech premiérem Nachičevanské autonomní republiky, autonomní oblasti Ázerbájdžánu. V roce 2005 zahájilo místní státní zastupitelství trestní řízení pro podezření ze zpronevěry veřejných financí a zneužití pravomoci v souvislosti s nákupem vrtulníků od soukromé společnosti. Vyšetřující úřady dospěly k závěru, že stěžovatel ze své pozice nařídil odeslání finančních prostředků na nákup vrtulníků, k jejichž dodání však nedošlo. Přestože podle znění smlouvy měly být v takovém případě peníze vráceny do veřejného rozpočtu, vrácena byla pouze jejich část. Trestní řízení však bylo následně státním zastupitelstvím zastaveno, neboť uplynula dvanáctiletá zákonná promlčecí lhůta. Stěžovatel zřejmě o trestním řízení ani jeho zastavení v té době nevěděl a dozvěděl se o něm až po zahájení civilního řízení. Poté rozhodnutí o zastavení trestního řízení neúspěšně napadl, když nesouhlasil s důvodem pro zastavení, kterým mělo podle něho být, že se skutek nestal.

Státní zastupitelství následně proti stěžovateli a dalším zainteresovaným osobám vzneslo civilní nárok na náhradu údajně zpronevřенých veřejných prostředků. Založilo jej na ustanoveních trestního řádu o „vznesení civilního nároku v rámci trestního řízení“. Ve svém podání uvedlo, že bylo „prokázáno“, že obvinění prostředky zpronevřili, museli však být „zbaveni“ trestní odpovědnosti, mají však povinnost státu „trestný čin“ nahradit. Na podporu připojilo důkazy shromážděné v trestním spise.

Civilní soud nárok vůči stěžovateli přiznal. Ve svém rozsudku uvedl, že částka byla zpronevřena, avšak z důvodu uplynutí promlčecí lhůty nebyla škoda způsobená trestným činem nahrazena. Stěžovatel se odvolal a krom jiného namítl, že důkazy shromážděné v zastaveném trestním řízení neměly být použity a že při absenci rozhodnutí o jeho vině v trestním řízení civilní soud pochybil, když ho uznal za trestný čin odpovědným a uložil mu, aby nahradil vzniklou škodu. Zásadního procesního pochybení se měl soud dopustit, když vycházel z tvrzení státního zastupitelství jako prokázaných, aniž tak rozhodl trestní soud. Civilní nárok považoval za nezákonný a trestní řízení bylo zahájeno účelově, aby se „obnovila“ lhůta pro podání nároku podle trestního řádu, neboť lhůta pro postup podle civilní úpravy dávno uplynula. Odvolání a dovolání stěžovatele byla zamítnuta, aniž by se soudy k jeho námitkám výslovně vyjádřily.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

1. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ODS. 1 ÚMLUVY
2. Stěžovatel namítl, že civilní řízení bylo nespravedlivé. Vnitrostátní soudy podle něj nesprávně použily vnitrostátní právo, chybně hodnotily důkazy, jejich rozsudky nebyly řádně odůvodněné a především soudy vyšší instance nevezly v úvahu jeho námitky. Odkázal na čl. 6 odst. 1 Úmluvy, který zní:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě ... projednána ... soudem..., který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích...“

1. K přijatelnosti
2. Soud shledává, že tato stížnost není zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy a není nepřijatelná ani z jiného důvodu. Musí být tedy prohlášena za přijatelnou.
3. K věci samé
4. Argumenty stran
5. Stěžovatel zopakoval námitky a argumenty, které vznesl ve svých opravných prostředcích před vnitrostátními soudy.
6. Vláda uvedla, že soudy vyšších stupňů, které přezkoumávaly stěžovatelovy námitky, shledaly, že v jeho případě nedošlo k porušení hmotného ani procesního práva.
7. Posouzení soudem
8. Soud opakuje, že podle čl. 19 Úmluvy je jeho povinností zajistit dodržování závazků převzatých smluvními stranami Úmluvy. Jeho účelem především není, aby se zabýval skutkovými nebo právními vadami, jichž se měly údajně dopustit vnitrostátní soudy, pokud nezpůsobily porušení práv a svobod chráněných Úmluvou. Přestože čl. 6 Úmluvy zaručuje právo na spravedlivý proces, nestanovuje žádná pravidla pro přijatelnost důkazů nebo způsob, jakým mají být hodnoceny. Jedná se tudíž o záležitosti, které jsou primárně věcí regulace vnitrostátního práva a vnitrostátních soudů (viz Schenk proti Švýcarsku, rozsudek ze dne 12. 6. 1988, Série A č. 140, § 45-46; García Ruiz proti Španělsku, č. 30544/96, rozsudek velkého senátu, ECHR 1999I, § 28). Úkolem Soudu není, aby převzal pozici vnitrostátních soudů, neboť je primárně na vnitrostátních úřadech, zejména soudech, aby vyřešily problémy výkladu vnitrostátního práva (viz Ramos Nunes de Carvalho e Sá proti Portugalsku, č. 55391/13 a 2 další, rozsudek velkého senátu ze dne 6. 11. 2018, § 186).
9. Zdůrazňuje dále, že účelem Úmluvy je garantovat nikoli práva, která jsou teoretická či iluzorní,

ale taková, která jsou praktická a účinná. Ve světle tohoto principu nelze právo na spravedlivý proces považovat za účinné, pokud nejsou žádosti a připomínky stran skutečně „slyšeny“, tedy řádně přezkoumány soudem (viz Carmel Saliba proti Maltě, č. 24221/13, rozsudek ze dne 29. 11. 2016, § 65, s dalšími odkazy).

10. Podle ustálené judikatury Soudu - odkazující na princip spojený s řádným výkonem spravedlnosti - by měly rozsudky soudů obsahovat přiměřené důvody, na nichž jsou založeny. Tato povinnost znamená, že aniž by byla vyžadována podrobná odpověď na každý argument předložený v opravném prostředku, strany soudního řízení mohou očekávat, že dostanou konkrétní a výslovnou odpověď na námitky, které jsou zásadní pro výsledek řízení [viz Moreira Ferreira proti Portugalsku (č. 2), č. 19867/12, rozsudek velkého senátu ze dne 11. 7. 2017, § 84; Cihangir Yildiz proti Turecku, č. 39407/03, rozsudek ze dne 17. 4. 2018, § 42; Orlen Lietuva Ltd. proti Litvě, č. 45849/13, rozsudek ze dne 29. 1. 2019, § 82]. Rozsah této povinnosti poskytnout řádné odůvodnění se může lišit v závislosti na povaze rozhodnutí a musí být posouzen ve světle okolností případu (García Ruiz, cit. výše, § 26).
11. V projednávaném případě Soud shledal, že stěžovatel ve svých opravných prostředcích soustavně vznášel řadu námitek (viz body 20-24). Mimo jiného namítl, že civilní nárok byl proti němu vznesen a přijat v rozporu s příslušnými hmotnými a procesními pravidly. Především namítl, že státní zastupitelství nezákonně vzneslo „civilní nárok v rámci trestního řízení“ podle čl. 179 a násl. tr. ř. poté, kdy bylo zastaveno trestní řízení, které bylo podle jeho mínění „záměrně započato s jediným účelem, a to obnovit lhůtu pro nárok“. Stěžovatel uvedl, že čl. 179.4 tr. ř. nebyl v tomto případě použitelný a civilní nárok měl být přezkoumán podle příslušných ustanovení civilního práva, podle nichž však již dlouho uplynula promlčecí lhůta pro všechny druhy civilních nároků. Namítl, že nárok měl být z těchto důvodů zamítnut.
12. Soud v této souvislosti shledává, že civilní nárok v rámci trestního řízení mohl být vznesen proti obviněnému nebo osobě, která mohla být hmotně odpovědná za trestné jednání obviněného (viz čl. 181.7 a čl. 183.2 tr. ř. v bodě 27.), kdykoli „během trestního řízení“ počínaje zahájením trestního stíhání a konče začátkem soudního řízení (viz čl. 183.1 tr. ř. v bodě 28.). Takový civilní nárok by pak byl přezkoumán soudem, který projednává trestní věc, z níž civilní nárok vyvstal (viz čl. 187 tr. ř. v bodě 27.). Žádné lhůty pro vznesení civilního nároku podle civilního práva a jiných odvětví práva nebyly na nároky vznesené podle tohoto postupu použitelné (viz čl. 179.4 tr. ř. v bodě 28.). Vypadá to tudíž, že čl. 179.4 tr. ř. vylučoval, aby obvinění v trestním řízení uplatnili námitku, že civilní nárok vznesený v rámci daného trestního řízení byl podle civilního práva promlčený. V projednávaném případě však nebylo v době, kdy byl civilní nárok uplatněn, vedeno proti stěžovateli žádné aktivní trestní řízení. Nárok byl uplatněn u civilního soudu a také jím projednán. Postupováno tak bylo navzdory jasnému znění trestního řádu, podle něhož mohl být nárok podle trestního řádu uplatněn pouze v rámci trestního řízení a před soudem projednávajícím trestní obvinění. Stěžovatelovy námitky ohledně absence právního základu pro přijetí nároku soudem k projednání v rámci postupu stanoveného trestním řádem pro „civilní nároky v rámci trestního řízení“ a ohledně nepoužitelnosti čl. 179.4 tr. ř. byly tudíž potenciálně rozhodující pro výsledek případu, neboť mohly vést k zamítnutí nároku.
13. Soud poznamenává, že jeho úkolem není podle čl. 6 Úmluvy přezkoumávat, jestli byly stěžovatelovy námitky opodstatněné, neboť posouzení takových otázek náleží vnitrostátním soudům. Provedení takového posouzení však není potřeba pro to, aby Soud mohl uzavřít, že tyto námitky byly v každém případě relevantní a, jak bylo zmíněno výše, potenciálně rozhodující pro výsledek případu (srov. Ruiz Torija proti Španělsku, rozsudek ze dne 9. 12. 1994, Série A č. 303A, § 30), a vyžadovaly proto konkrétní a výslovnou reakci. Vnitrostátní soudy však na ně ve svých rozsudcích neposkytly žádnou odpověď. Za těchto okolností je nemožné zjistit, jestli soudy stěžovatelovy námitky vůbec nepřezkoumaly, nebo je posoudily a zamítly, a pokud tomu tak bylo, jaké byly důvody pro jejich rozhodnutí.
14. Předcházející úvahy jsou pro Soud dostatečné na to, aby mohl uzavřít, že stěžovatelovo právo

na odůvodněný rozsudek bylo porušeno. Vzhledem k tomuto závěru nepovažuje Soud za potřebné přezkoumat zbytek stěžovatelových námitek vztahujících se k této části stížnosti.

15. Došlo tudíž k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

16. ČLÁNEK 6 ODS. 2 ÚMLUVY

17. Stěžovatel namítl, že vnitrostátní soudy porušily v civilním řízení jeho právo na presumpci nevinny, když ho označily za vinného spácháním trestného činu. Odkázal na čl. 6 odst. 2 Úmluvy, který zní:

„Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.“

1. K přijatelnosti

2. Použitelnost čl. 6 odst. 2

3. Je třeba prvně rozhodnout, jestli je čl. 6 odst. 2 Úmluvy použitelný na okolnosti projednávaného případu. Strany se k tomuto výslovně nevyjádřily.

4. Soud zjišťuje, že napadené civilní řízení bylo započato poté, kdy bylo trestní řízení týkající se stěžovatele zastaveno. Stěžovatel nikdy nebyl v rámci zastaveného trestního řízení formálně obviněn jako „obviněný“ ve smyslu vnitrostátního práva (viz čl. 91 tr. ř. v bodě 27.) a o tomto řízení se dozvěděl až po jeho zastavení, když státní zastupitelství vzneslo civilní nárok podle ustanovení trestního řádu o „civilních nárocích v rámci trestního řízení“. Za těchto okolností jsou otázky, jež je třeba zodpovědět následující: za prvé, jestli zastavené trestní řízení zahrnovalo stěžovatele jako osobu „obviněnou z trestného činu“ ve smyslu Úmluvy, a pokud ano, pak za druhé, zda spadalo následující civilní řízení, které je předmětem stěžovatelovy námítky vznesené v projednávané stížnosti, do působnosti čl. 6 odst. 2.

5. Jak je výslovně uvedeno v jeho znění, čl. 6 odst. 2 se použije, když je osoba „obviněna z trestného činu“. Soud opakovaně zdůraznil, že ve smyslu čl. 6 odst. 2 jde o autonomní koncept, který musí být interpretován v souladu se třemi kritérii stanovenými jeho judikaturou – zařazením řízení podle vnitrostátního práva, jeho základní povahou a stupněm závažnosti potenciálního trestu (viz mezi mnoha dalšími Allen proti Spojenému království, č. 25424/09, rozsudek velkého senátu, ECHR 2013, § 95, s dalšími odkazy). Podle autonomního výkladu čl. 6 Úmluvy existuje „trestní obvinění“ od okamžiku, kdy je osoba oficiálně vyrozuměna příslušným úřadem o obvinění, že spáchala trestný čin, nebo od chvíle, kdy bylo její postavení podstatně ovlivněno postupem těchto úřadů v důsledku takového podezření. Uskutečnění první z těchto událostí je bez ohledu na jejich chronologické pořadí rozhodující pro spuštění použití čl. 6 v jeho trestní rovině (viz Simeonovi proti Bulharsku, č. 21980/04, rozsudek velkého senátu ze dne 12. 5. 2017, § 110-11, s dalšími odkazy; viz také Allenet de Ribemont proti Francii, rozsudek ze dne 10. 2. 1995, Série A č. 308, § 37, pro obdobný přístup konkrétně v kontextu čl. 6 odst. 2).

6. V minulosti Soud rozhodl, že čl. 6 odst. 2 je použitelný na následující „spojená“ řízení v případech, kdy byla předcházející trestní vyšetřování zastavena, aniž by byli podezřelí oficiálně obviněni podle vnitrostátního práva a postaveni před soud, neboť shledal, že podle autonomního výkladu tohoto ustanovení byli tito stěžovatelé v zastaveném řízení považováni za „obviněné z trestného činu“ (viz například Vanjak proti Chorvatsku, č. 29889/04, rozsudek ze dne 14. 1. 2010, § 12-15, 36 a 41, kde bylo trestní řízení proti podezřelému zastaveno pro nedostatek důkazů, že trestný čin spáchal; Vulakh a další proti Rusku, č. 33468/03, rozsudek ze dne 10. 1. 2012, § 68 a 33, kde bylo trestní řízení zahájeno proti příbuznému stěžovatele jako jednomu z podezřelých, ale zastaveno předtím, než mohl být obviněn, neboť spáchal sebevraždu, když se dozvěděl o zatčení dalších dvou podezřelých).

7. Jak již bylo poznamenáno výše, v projednávaném případě skutečně nedošlo k formálnímu rozhodnutí o obvinění stěžovatele z trestného činu podle příslušných ustanovení trestního řádu. Rozhodnutí ze dne 9. 11. 2005 o zahájení úkonů trestního řízení však výslovně označilo

stěžovatele jako jednoho z hlavních podezřelých ve vztahu k trestným činům zpronevěry a zneužití pravomoci (viz bod 5.). Úřady ho také plánovaly vyslechnout – i když v tomto stadiu ve formálním postavení svědka, avšak jasně v souvislosti s podezřením, že tyto trestné činy spáchal (viz bod 6.). V rozhodnutí státního zastupitelství ze dne 21. 1. 2006 bylo výslovně uvedeno, že podle mínění úřadů by měl stěžovatel být po provedení vyšetřování formálně obviněn podle 308.1, 179.2.3, 179.2.1 a 179.3.2 trestního zákoníku, za což by mu hrozil v případě shledání viny trest odnětí svobody, ale bránilo jim v tom uplynutí stanovené promlčecí lhůty (viz bod 8.). Nakonec státní zastupitelství uplatnilo civilní nárok podle ustanovení trestního řádu stanovujících postup pro „civilní nároky v rámci trestního řízení“. Jak bylo pojednáno výše v bodě 39., tento postup vyžadoval krom jiného existenci „trestního obvinění“, neboť mohl být uplatněn pouze proti „obviněné“ osobě nebo osobě, která mohla být hmotně odpovědná za trestné jednání obviněného (a v projednávaném případě, jak bylo zmíněno výše, měly úřady za to, že stěžovatel měl být „obviněný“).

8. Pro účely posouzení použitelnosti čl. 6 odst. 2 není úkolem Soudu přezkoumávat, jestli byla procesní rozhodnutí a úkony státního zastupitelství v souladu s požadavky vnitrostátního práva. Otázkou pro něj je, jestli byl stěžovatel osobou „obviněnou z trestného činu“ podle autonomního výkladu čl. 6 odst. 2 Úmluvy. Aby na ni mohl odpovědět, musí Soud přehlédnout, jak se věci zdají navenek, a prozkoumat, jaká je situace ve skutečnosti (viz Batiashvili proti Gruzii, č. 8284/07, rozsudek ze dne 10. 10. 2019, § 79). Znovu přitom poznamenává, že stěžovatel skutečně nikdy nebyl v zastaveném trestním řízení formálně obviněn z trestného činu a o obviněních vznesených proti němu v tomto řízení se dozvěděl až někdy mezi únorem a květnem 2006 (viz bod 10.) poté, co byl dne 16. 2. 2006 proti němu uplatněn civilní nárok podle trestního řádu, tedy méně než měsíc po jeho zastavení dne 21. 1. 2006. Soud vzal v úvahu pro tento případ specifické vzájemně propojené události (popsané v bodě 48. výše) jako celek, stejně jako relativně blízkou časovou souvislost mezi těmito událostmi, a dospěl k následujícímu závěru. Za konkrétních okolností projednávaného případu měly úkony úřadů učiněné v důsledku podezření stěžovatele kombinovaný účinek, že jeho postavení bylo tímto jednáním úřadů „podstatně ovlivněno“ (srov. po potřebných změnách Batiashvili, cit. výše, § 94), a stěžovatel proto musí být pro účely projednávané stížnosti považován za osobu „obviněnou z trestného činu“ podle autonomního výkladu čl. 6 odst. 2.
9. Pokud jde o civilní řízení proti stěžovateli, Soud upozorňuje, že rozsah čl. 6 odst. 2 není omezen na neskončená trestní řízení proti stěžovateli, a ustanovení proto může být použitelné na soudní rozhodnutí učiněná poté, kdy bylo takové řízení ukončeno, ať už zastavením, nebo zproštěním (viz Allen, cit. výše, § 98-102, pro shrnutí starší související judikatury). Tato následná soudní rozhodnutí spadají pod čl. 6 odst. 2, pokud mají na základě vnitrostátního práva nebo praxe spojitost s trestním řízením a představují „následky a nezbytné průvodní jevy“ nebo „přímý důsledek“ závěru trestního řízení (tamtéž, § 99-100). Po zastavení trestního řízení vyžaduje presumpce nevinny, aby byla absence trestního odsouzení osoby zachována ve všech následujících řízeních, bez ohledu na jejich povahu (tamtéž, § 102, s dalšími odkazy).
10. V případě Allen Soud vysvětlil, že kdykoli vyvstane v kontextu následujících řízení otázka použitelnosti čl. 6 odst. 2, stěžovatel musí prokázat spojitost mezi skončeným trestním řízením a následujícím řízením. Taková spojitost bude například pravděpodobně přítomna, pokud následné řízení vyžaduje přezkum výsledku přecházejícího trestního řízení, a především pak, když je soud povinen rozebírat trestní rozsudek, přezkoumávat nebo hodnotit důkazy z trestního spisu, posuzovat účast stěžovatele při některých nebo všech událostech vedoucích k trestnímu obvinění nebo se vyjadřovat k přetrvávajícím náznakům stěžovatelovy možné viny (viz Allen, cit. výše, § 104).
11. V projednávaném případě má soud za to, že následující civilní řízení bylo spojené se zastaveným trestním řízením. Opak ani nebyl namítán. Civilní nárok byl vůči stěžovateli vznesen státním zastupitelstvím v zastoupení státu podle ustanovení trestního řádu o „civilních nárocích v rámci trestního řízení“. Státní zastupitelství nárok postavilo na důkazech

shromážděných během vyšetřování. Argumentovalo přitom, že obvinění, včetně stěžovatele, zpronevěřili státní prostředky ve velkém rozsahu, ale nemohli být shledáni trestně odpovědnými, neboť uplynula zákonná lhůta. Soudu proto navrhlo, aby těmto osobám uložil „zpronevěru“ státu nahradit. Podle příslušné právní úpravy a praxe použitých vnitrostátními úřady a soudy v projednávaném případě bylo tudíž následující řízení „přímým důsledkem“ trestního vyšetřování. Výroky soudu, které měly údajně stěžovateli přičíst trestní odpovědnost, jimiž se bude Soud zabývat níže při vlastním posouzení věci, navíc také vytvořily spojení s trestním řízením.

12. Z těchto důvodů je čl. 6 odst. 2 použitelný na projednávaný případ.
13. Vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků

...

3. Absence jiných důvodů pro nepřijatelnost a závěr
4. Soud shledává, že tato stížnost není zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy a není nepřijatelná ani z jiného důvodu. Musí být tedy prohlášena za přijatelnou.
5. K věci samé
6. Argumenty stran
7. Stěžovatel namítl, že vnitrostátní soudy, bez ohledu na zastavení trestního řízení, porušily jeho právo na presumpci nevinu jednak tím, že mu uložily zaplatit náhradu škody způsobené trestným činem, jímž nebyl uznán vinným, a jednak formulacemi použitými v rozsudcích.
8. Vláda se k podstatě této stížnosti podrobně nevyjádřila.
9. Posouzení soudem
10. Presumpce nevinu bude porušena, pokud soudní rozhodnutí, které se obviněného týká, vyjadřuje názor, že je vinen, aniž by předtím byla jeho vina prokázána zákonným způsobem, a zvláště tehdy, když neměl možnost využít svého práva na obhajobu. Může se tak stát i tehdy, kdy nebyla shledána žádná formální zjištění. Postačuje, že jsou zde určité důvody naznačující, že soudy obviněného považují za vinného (viz Allen, cit. výše, ECHR 2013, § 120; Minelli proti Švýcarsku, rozsudek ze dne 25. 3. 1983, Série A č. 62, § 37).
11. V případech týkajících se civilních žalob na náhradu škody podaných oběťmi, bez ohledu na to, jestli trestní řízení skončilo zastavením nebo zproštěním, Soud zdůraznil, že zatímco musí být zproštění trestní odpovědnosti v civilním řízení respektováno, nemělo by to bránit prokázání civilní odpovědnosti k náhradě škody na základě totožných skutečností, avšak méně přísného důkazního břemene. Pokud by však vnitrostátní rozhodnutí o náhradě škody obsahovalo výrok přičítající žalované straně trestní odpovědnost, způsobilo by to problém spadající pod čl. 6 odst. 2 Úmluvy [viz Allen, cit. výše, § 123; Ringvold proti Norsku, č. 34964/97, ECHR 2003II, § 38; Y proti Norsku, č. 56568/00, ECHR 2003II (výňatky), § 41-42; Diacenco proti Rumunsku, č. 124/04, rozsudek ze dne 7. 2. 2012, § 5960].
12. Bez ochrany zajišťující v jakémkoli dalším řízení respektování rozhodnutí o zproštění nebo zastavení řízení by byly záruky spravedlivého procesu v čl. 6 odst. 2 vystaveny riziku, že se stanou teoretickými a iluzorními. Po skončení trestního řízení jsou také v sázce pověst této osoby a způsob, jakým je vnímána veřejností (viz G. I. E. M. S. R. L. a další proti Itálii, č. 1828/06 a 2 další, rozsudek velkého senátu ze dne 28. 6. 2018, § 314, s dalšími odkazy).
13. Jazyk použitý rozhodujícím orgánem má zásadní význam pro posouzení souladu tohoto rozhodnutí a jeho odůvodnění s čl. 6 odst. 2. Zvláště pečlivě by měla být formulována odůvodnění civilních rozsudků po zastavení trestního stíhání (viz Fleischner proti Německu, č. 61985/12, rozsudek ze dne 3. 10. 2019, § 64 a 69). Přestože použití pár nešťastných obrátů nemusí být nutně v rozporu s čl. 6 odst. 2, Soud v závislosti na povaze a souvislostech konkrétních řízení shledal, že k porušení presumpce nevinu došlo v situacích, kdy civilní soudy stanovily, že bylo „zřejmě pravděpodobné“, že stěžovatel spáchal trestný čin, nebo když výslovně poukázaly na to, že dostupné důkazy byly dostatečné pro prokázání, že trestný čin byl

spáchán (viz Allen, cit. výše, § 125-26, s dalšími odkazy na příslušná řízení, včetně Y proti Norsku, cit. výše, § 46; Diacenco, cit. výše, § 64). Při hodnocení napadených výroků musí Soud nejprve posoudit jejich pravý význam s ohledem na konkrétní okolnosti, za nichž byly učiněny (viz Bikas proti Německu, č. 76607/13, rozsudek ze dne 25. 1. 2018, § 46).

14. Co se týče projednávaného případu, Soud zjišťuje, že státní zastupitelství svým rozhodnutím ze dne 21. 1. 2006 zastavilo trestní řízení z důvodu uplynutí dvanáctileté zákonné promlčecí lhůty použitelné na typ trestného činu, který byl vyšetřován. Stěžovatel nikdy nebyl pro tento trestný čin postaven před soud příslušný k rozhodnutí o jeho vině podle trestního práva.
15. Soud dále zjišťuje, že Okresní soud v Nasimi svým rozsudkem ze dne 8. 5. 2006, jímž rozhodl o civilním nároku, stanovil, že částka ve výši 2 327 059 AZN (ázerbájdžánských manatů) byla „zpronevěřena“, a přestože byli obvinění zbaveni trestní odpovědnosti zastavením trestního řízení z důvodu uplynutí zákonné promlčecí lhůty, „škoda způsobená tímto trestným činem“ nebyla nahrazena (viz bod 19.).
16. Soud má za to, že formulace použité okresním soudem odrážely jednoznačný názor, že trestný čin byl spáchán a že jím byl stěžovatel vinen, přestože za tento trestný čin nebyl nikdy odsouzen a neměl v trestním soudním řízení možnost využít svého práva na obhajobu.
17. Předcházející úvahy jsou dostatečné pro umožnění Soudu uzavřít, že stěžovatelovo právo na presumpci neviny bylo porušeno.
18. Došlo tudíž k porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. Prohlašuje stížnost ve vztahu k čl. 6 odst. 1, 2 Úmluvy týkající se civilního řízení za přijatelnou a ve vztahu k čl. 6 Úmluvy týkající se trestního řízení za nepřijatelnou;
2. Rozhoduje, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy;
3. Rozhoduje, že došlo k porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy;
4. Rozhoduje, že není třeba přezkoumávat přijatelnost a podstatu stížnosti ve vztahu k čl. 1 Protokolu č. 1 Úmluvy.

...

(Zpracovali JUDr. Ivo Kouřil a Mgr. Bc. Kamila Tokošová)